

Eğitim Sisteminde

TEFTİŞ

Kavramlar

İlkeler

Yöntemler

Prof. Dr. Haydar TAYMAZ

11. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

NERGİS'in
Anısına

Prof. Dr. Haydar TAYMAZ

EĞİTİM SİSTEMİNDE TEFTİŞ

ISBN 978-975-6802-92-2

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: 1978,

II. Baskı: Ekim 2015

Yayın-Proje: Didem Kestek

Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Salamat Basım Yayıncılık Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.

Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1 İskitler/ANKARA

Tel: 0312-3411020

Faks: 0312-3413050

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No:26062

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

ÖNSÖZ

Çağımızda hızla gelişen bilim ve teknoloji, birey ve toplumun sosyal ve ekonomik yaşantısını büyük ölçüde etkilemekte, kurumların yapı ve işlevlerini değişikliğe zorlamaktadır. Bu değişen ve gelişen ortamda, sistemlerin dengeleri bozulmakta, yeni durumlara uyum sağlayabilmek için kontrol ve denetim alt sistemlerinin işlevlerine her zamankinden çok gereksinim duyulmaktadır.

Denetimin, örgütlerde karşılaşılan disiplin ve yasadışı davranış ve işlemleri inceleme, soruşturma ve rapor etme yönündeki algılanması giderek ikinci planda kalmaktadır. Amaçlara yönelik planları uygulamalarla karşılaştırmak, sapmaları nedenleri ile belirlemek, önleyici, geliştirici çalışmalarla örgütün varlığını sürdürmesi, etkinlik ve verimliliğini artırması yönünde vazgeçilmez bir süreç olarak görülmeye başlanmıştır.

Yönetim kuramlarının evrenselliğine dayalı olarak, değişik örgütlerde ve alanlarda çalışan müfettişler için artık yeterliklerden söz etmek olasıdır. Bu kitapta, böyle ortak yeterliklere dayalı ilke ve yöntemler, uygulama ile ilişkili bir düzen içinde verilmeye çalışılmıştır. Kuram ve uygulama arasında gerekli ilişki kurulurken örneklerin genellikle eğitim sistemindeki teftiştten alınması, yazarın bu alana yakınlığı ile yorumlanabilir.

Bugünün müfettişi başarılı olabilmek için teftişin gerektirdiği bilgileri kazanmış ve uygulama yeteneğini geliştirmiş olmalıdır. Bu kitabın teftiş görevi alacak öğrencilere içinde yaşadıkları demokratik toplumda yararlı olacağı, kazanacakları yeterliklerle eğitimin geliştirilmesine katkıda bulunabilecekleri ümit edilmektedir.

Üniversitede ve hizmetiçi eğitim programlarında teftiş konularını işlerken örnek olaylardan yararlanmayı alışkanlık haline getirdim. Bunu bilen sayın Servet Sarıkaya yayına hazırladığım bu baskısında örnek olaylara yer vermemi önerdi. Bu nedenle kendisine teşekkür borçluyum. Milli Eğitim Bakanlığı emekli Başmüfettişi sayın Abdullah Çelik'in, uzun ve başarılı yöneticilik ve müfettişlik mesleğinde yaşadığı bazı olayları Milli Eğitim Vakfı Dergisinde yayımlanmıştır. Kendilerini ziyaret ederek olayların bazılarını kitabımda yazmayı istediğimi söylediğimde, beklenenin ötesinde ilgi gösterdiler ve cömertçe davranarak

yazıların fotokopilerini verdiler. Kitapta ikinci, üçüncü, yedinci ve onüçüncü bölümlerin başlarındaki olayları yazmamı sağladılar. Ayrıca emekli ilköğretim müfettişi sayın Feyzi Öz'ü ziyaret ettim. Bana altıncı ve sekizinci bölümlerin başlarındaki örnek olayları verdiler. Kendilerine bu önemli katkılarından dolayı saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Çalışmalarda yazılı kaynaklardan büyük ölçüde yararlandım. Ancak, alanda görev yapan meslektaşlarımla görüş, düşünce, deneyim ve eleştirileri, kitabın oluşturulmasının her düzeyinde en çok başvurduğum ve yararlandığım kaynak olmuştur. Katkıda bulunan herkese minnettarım. Ayrıca bu kitabın yayına hazırlanmasında emek veren Pegem Akademi Yayıncılık çalışanlarına müteşekkirim.

A. Haydar TAYMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v

MÜFETTİŞ OLMAK	1
----------------------	---

BÖLÜM 1

TEFTİŞİN TANIMI VE KAPSAMI	3
Tanımlar	3
Teftişin Önemi	5
Teftişte Kavramsal Gelişmeler	8
Teftiş Kapsamına Giren Etkinlikler	9
Teftiş Hizmetlerinin Örgütlenilmesi	11

DİNLENMESİNİ VE HİTAP ETMESİNİ ÖĞRENDİM	17
---	----

BÖLÜM 2

TEFTİŞİN TARİHSEL GELİŞİMİ	19
Eğitim Sisteminde Teftişin Tarihsel Gelişimi	19
İmparatorluk Devrinde Teftiş	19
Cumhuriyet Döneminde Teftiş	21
Yabancı Ülkelerde Müfettişlikler	25

BU KONULARI MÜFETTİŞ BEY ANLATACAK	27
--	----

BÖLÜM 3

TEFTİŞ TÜRLERİ VE İLKELERİ	29
Teftiş Türleri	29
Teftişin İşlevleri	33
Etkili Teftişin Özellikleri	34
Teftişte Genel Kurallar	36
Müfettişlerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları	38
Teftişte Esas Olan İlkeler	40

Müfettişlerin Uymaları Gereken Hususlar	.41
Eğitsel Teftişte Genel Prensipler	.42
Teftiş Alt Sisteminin Yasal Dayanakları	.42

İYİ BİR MÜFETTİŞ OLACAĞIM	.47
---------------------------	-----

BÖLÜM 4

MÜFETTİŞ NİTELİKLERİ	.49
Müfettiş Rol ve Yeterlikleri	.49
Yeterlik Kavramı	.50
Müfettişten Beklenen Mesleki Girişimler	.51
Müfettiş Nitelikleri	.52
Müfettişte Aranılan Kişisel Nitelikler	.53
Müfettişte Aranılan Uzmanlık Nitelikleri	.54
Müfettişte Aranılan Liderlik Nitelikleri	.54
Müfettiş Adayının Seçilmesi	.56
Müfettiş Yetiştirilmesi ve Atanması	.57

MÜFETTİŞLERİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVLERİ	.61
--	-----

BÖLÜM 5

TEFTİŞİN PLANLANMASI	.63
Planlamanın Gereği ve Yararları	.63
Teftiş Planlanırken Gözönünde Bulundurulacak Hususlar	.64
Teftişte Genel Amaçlar	.64
Teftiş Planlarının Türleri	.65
Teftişte Karşılaşılan Sorunlar	.69
Teftişin Geliştirilmesi İçin Öneriler	.70
Müfettişin Görevinde Karşılaştığı Güçlükler	.72

MÜFETTİŞ GÜÇLÜK ÇIKARAN DEĞİL GÜÇLÜKLERİ GİDEREN OLMALI	.73
--	-----

BÖLÜM 6**İNCELEME, ARAŞTIRMA YAPMA VE BİLGİSAYAR**

KULLANMA	75
İNCELEME YAPILMASI	75
İnceleme Görevini Veren Makamlar	75
Müfettişlerin İnceleme Görevleri	76
Teftişte İnceleme Konuları	76
İnceleme Raporunun Hazırlanması	78
ARAŞTIRMA YAPILMASI	79
Araştırma Yapma Yeterlikleri	80
Teftişte Araştırma Konuları	81
Türleri	81
Kavramsal Çerçeve	81
Problem	81
Araştırma Raporunun Yazılması	86
Teftişte Hazırlanan Rapor Türleri	86
BİLGİSAYAR KULLANILMASI	86
Elle Yapılan İşlerin Denetiminde Bilgisayar Kullanılması	87
İnternet Kullanımı	87
MÜDÜR MASASI	89

BÖLÜM 7**REHBERLİK, MESLEKİ YARDIM VE İŞBAŞINDA**

YETİŞTİRME	91
Rehberlik	91
Mesleki Yardım	93
İşbaşında Yetiştirme	94
Müfettişlerin işbaşında Yetiştirme Rehberlik Mesleki Yardım ve İşbaşında Yetiştirme Görevleri	94
Temel İlkeler	96
Grup Rehberliği	97
Grup Değerlendirmesi	98
ÖĞRETMENE SAYGI	99

BÖLÜM 8

TEFTİŞTE İŞBİRLİĞİ VE ELEŞTİRİ YAPILMASI	101
İşbirliğinde Dikkat Edilecek Hususlar	101
İnsanlarda İstenmeyen Davranışların Önlenmesi	102
Olumsuz Görüşlü Şahıslarla Çalışma	104
Olumlu Fikirler Oluşturmanın Esasları	105
Eleştiri Kavramı ve Özellikleri	105
Teftişte İnsan ilişkileri	107
Moral	108
Güdüleme	110
Personelin Güdülenmesinde Müfettişin Rolü	112
SANDIK BAŞKANI	113

BÖLÜM 9

BİREY VE GRUPLA ÇALIŞMA	115
İnsanlarda Problem Belirtileri	115
Problemin Çözülmesi	116
Bireylerle Çalışma	118
Bireyle Çalışmada Dikkat Edilecek Hususlar	119
Bireyle Görüşme	119
Görüşmelerde Dikkat Edilecek Hususlar	120
Görüşmelerde Kullanılan Soru Türleri	121
Bireyle İletişimin Sağlanması	122
Teftişte Grup Çalışmaları	123
Grup Çalışmalarının Türleri	124
Etkili Grup Çalışması İçin Koşulları	126
Grup Çalışmasının Sınırlılıkları	127
Grup Toplantıları	127
Grup Toplantılarında Dikkat Edilecek Hususlar	128
Toplantı Tutanağı	129
Konferanslar	129
ÇUVALLATMA	131

BÖLÜM 10

KURUM TEFTİŞİ	133
Kurum Teftişinin Özelliği	133
Kurum Teftişinde Karşılaşılan Sorunlar	134
Kurum Teftişinin Yapılması	136
Kurum Çalışmalarının Değerlendirilmesi	138
Milli Eğitim Müdürlüklerinde Kurum Teftişi	139
Okullarda Kurum Teftişi	142
Okulda Kurum Teftişinin Kapsamı	143
Kurum Teftişi Raporunun Hazırlanması	145
Genel Teftişlerde Yeni Uygulamalar	147
Genel Teftişlerde Beklenen Yararlar	148
İmtihan Teftişlerinde Yeni Uygulamalar	149
EMEKLİLİK	151

BÖLÜM 11

DERS TEFTİŞİ	153
Tanımı ve Kapsamı	153
Ders Teftişinin Amaçları	154
Sınıf Ziyaretlerinde Gözlenen Hususlar	154
Ders Teftişinde Karşılaşılan Sorunlar	155
Ders Teftişinin Yapılması	156
Ders Teftişinde Dikkat Edilecek Hususlar	145
Ders Teftişinde Yeni Uygulamalar	160
Ders Teftişini Gözlem Formu	161
Ortaöğretim Kurumlarında Ders Teftişi Formu	162
İlköğretim Kurumlarında Ders Teftişi Formu	162
Sınıf İçi Etkinliklerin Teftişi	162
Öğretimsel Denetim	163
Kliniksel Denetim	164
GİZLİ SİCİL FORMU	167

BÖLÜM 12

TEFTİŞTE DEĞERLENDİRME	169
Teftiş Programının Değerlendirilmesi	175

Müfettişin Kendisini Değerlendirmesi	170
Personelin Değerlendirilmesi	171
Personel Değerlendirmenin Gerekliği	172
Personel Değerlendirmesinin Sınırlılıkları	173
Personel Değerlendirmesinde Karşılaşılan Sorunlar	175
Devlet Memurların Değerlendirilmesi	176
Değerlendirme Kurulları	179
Personel Değerlendirme Yöntemleri	179
BUNLARI HEP SİZİN OKUTTUKLARINIZ YAPIYORLAR	185

BÖLÜM 13

SORUŞTURMALAR	187
a. Soruşturmanın Özellikleri	187
b. Soruşturma Modeli	188
c. Kamu Görevlileri	190
DİSİPLİN CEZALARI	191
a. Disiplin Cezalarının Özellikleri	191
b. Disiplin Cezalarının Türleri	191
c. Disiplin Cezası Vermeye Yetkili Amirler	193
d. Disiplin Kuralları	193
e. Disiplin Cezalarında Takdir Hakkı	194
f. Aday Memur, Vekil Öğretmen ve Sözleşmeli Personelin Disiplin Cezaları	194
g. Memuriyetten Ayrılanlarla İlgili Disiplin Cezası Uygulaması	194
h. Disiplin Cezaları ile İlgili Kararların uygulanması ve Sicilden Silinmesi	195
i. Disiplin Suçlarında Tekrarlama	195
j. Disiplin Cezalarını Düşüren Haller	196
k. Disiplin Cezalarında Zaman Aşımı	196
h. Disiplin Cezalarına Karşı İtiraz	196
SUÇ DUYURUSU	197
a. Suç Sayılan Eylemin Belirlenmesi	198
b. Müfettişlere Ön İnceleme ve Soruşturma Emrini Verebilecek Makamlar	199
c. Bilirkişi Görevlendirilmesi	200

d. Keşif ve Arama Yapılması	200
e. Koruma	201
1. El Koyma	201
2. Tutuklama	201
3. Görevden Uzaklaştırma	201
f. İstinabe Yolu ile İfade Alınması	202
g. Tutuklu, Sağır, Dilsiz ve Türkçe Bilmeyenlerin İfadelerinin Alınması	202
h. Mülki Amir, Üst Kademe Yöneticileri ve Askerlerin İfadelerinin Alınması	202
ı. Suç Ortağı Bulunması	202
l. Savunma Hakkının Kullanılması	203
DİSİPLİN SORUŞTURMASININ YAPILMASI	203
A. Soruşturmaya Başlanması	205
a. Soruşturma Emrinin İncelenmesi	205
b. Müfettişin Soruşturmadan Çekilmesi	206
c. Soruşturmanın Planlanması	207
B. Delillerin Toplanması	207
a. Şikayetçi ve Muhbir İfadesinin Alınması	208
b. Tanıkların İfadelerinin Alınması	209
c. Sanık İfadesinin Alınması	211
C. Soruşturma Raporunun Düzenlenmesi	212
D. Soruşturma Raporunun İlgili Makama Sunulması	214
E. Ön Rapor Düzenlemesi	215
F. Soruşturmalarda Eksikliklerin Tamamlanması, Yenilenmesi ve Tevsi-i Tahkikat	215
ÖN İNCELEME YAPILMASI	216
MEMUR SUÇLARI	216
a. Ön İnceleme Yapılmasını Gerektiren Suçlar	217
b. Ön İnceleme Yapılmasını Gerektirmeyen Suçlar ile İlgili Yasalar	219
c. Takibi Şikayete veya İzine Bağlı Suçlar	220
1. Soruşturması Şikayete Bağlı Suçlar	220
2. Soruşturulması İzine Bağlı Suçlar	221
a. Suç Duyurusunun Yapılması	221
b. Ön Önceleme İzni Veren Makamlar	222
c. Ön İnceleme Emrinin İncelenmesi	223

d. Ön İnceleme Yapanların Yetkileri	.223
A. Ön İncelemeye Başlanması	.224
B. Delillerin Toplanması	.225
C. Ön İnceleme Raporunun Düzenlenmesi	.228
D. Soruşturma İzni Verilmesi veya Verilmemesi	.229
E. Soruşturma İzni Verilmesi veya Verilmemesi Kararına İtiraz Edilmesi	.230
F. Hazırlık Soruşturmasının Yapılması, Yetkili ve Görevli Mahkeme	.231
G. Kamu Davasını Ortadan Kaladıran Sebepler	.231
DİSİPLİN SORUŞTURMASI VE ÖN İNCELEME YAPILIRKEN DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR	.231
DİSİPLİN SORUŞTURMASI İLE ÖN İNCELEME ARASINDAKİ FARKLAR	.239
Disiplin Soruşturması	.239
Ön İnceleme	.240
Soruşturmalarda Başvurulmasına İhtiyaç Duyulan Kanunlar	.241
Kaynaklar	.243
Dizin	.249

KISALTMALAR

C.M.U.K. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu	
D.M.K Devlet Memurları Kanunu	
M.E.T.K Milli Eğitim Temel Kanunu	
M.Y.H.K Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanmaları Hakkında Kanun	
T.C.K Türk Ceza Kanunu	

MÜFETTİŞ OLMAK

Eğitim Sisteminde teftiş hizmetlerini yerine getirenler Bakanlık ve İlköğretim Müfettişleridir. Ülkelerin çoğunda müfettişlere verilen görevler inceleme ve araştırma yapma, izleme ve denetleme, rehberlik ve mesleki yardımda bulunmadır. Eğitim sistemimizde bunların dışında müfettişlere soruşturma görevi de verilmiştir. Hiç bir ülkede müfettişe verilmeyen bu görevin bizde verilmesinin nedeni, kamu görevlisinin suç sayılan bir eylemde bulunması halinde, ilk incelemenin mesleğin özelliklerini bilen alan uzmanları tarafından yapılarak doğru kararlar verilmesini sağlamaktır. Devlet memuruna sağlanan bu hak, memur açısından bir bakıma Devlet Otoritesini korumak amacıyla dayalı görülmektedir.

Ülkemizde siyasal iktidarların değiştirdiği dönemlerde çoğunlukla soruşturmalar artar. Bilinen nedeni bazı siyasilerin ve onlara yakın kişilerin şahsi çıkarları için başkalarını karalama, güç durumda bırakma, ayrımcılık yapma, kayırma, yaranma, istismar ve yolsuzluk gibi etik dışı davranışlarda bulunmalarıdır. Siyasete ve siyasilere karşı güvenin ve saygının azalmasının temel nedeni de bu tür olaylardır.

Eğitim sisteminde görev alan öğretmenler ve yöneticiler kutsal bir mesleğin elemanlarıdır. Müfettişler onları denetleyen, değerlendiren ve gelişmeleri için yardımda bulunan, suç işlemleri halinde yargılayan kişilerdir. Bu görevlerini yerine getirirken sevgi, saygı, tarafsızlık, doğruluk, dürüstlük, eşitlik ve adalet gibi etik ilkelere uygun davranırlar, hakkaniyet kurallarına uyarlar, vicdanlarının sesini duyarlar. Bu nedenle sistemde ve toplumda güven ve saygınlık kazanırlar.

Milli Eğitim Bakanlığında üst kademe görevli olan bir yönetici hakkında, siyasal iktidarın değiştiği ay içinde yapılan bir ihbar üzerine mesleği avukatlık olan bakan tarafından hiç bir inceleme yapılmadan görevden alınmış ve önemli bir hizmet yerine getirilmiş imajı yaratacak şekilde basına haber olarak verilmiştir.

Daha sonra bakanlığın üç değerli başmüfettişten oluşturulan soruşturma grubu tarafından titizlik ve kurallara uygun olarak, örnek olabilecek bir soruşturma yapılmıştır. Teftiş Kurulu Başkanlığınca soruşturma sonucu bakana sunulduğunda, bakan raporu beğenmediğini, kendisinin beklediği teklifin getirilmesini söylemiştir. Başkan soruşturmayı üç başmüfettişin yaptığını, güvenilmesi gerektiğini bunun dışında bir işlem yapılmayacağı görüşünü bildirmiştir. Çok kısa bir süre sonra Teftiş kurulu başkanı başka bir göreve atan-

mıştır. Daha sonra üç baş müfettişten oluşturulan ikinci bir soruşturma grubu görevlendirilmiş, onlarda benzer sorunlarla ifade almışlardır. Ancak soruşturma henüz bitmeden çıkartılan bir af yasağı kapsamına girdiğinden işlemler durdurulmuştur.

Bakanlığın Teftiş Kurulu Başkanlığı görevini üstlenen kıymetli bir başmüfettiş, siyasal iktidar mensubunun siyasal ve insanlık dışı isteklerine karşın, mesleğine bağlılığı, erdemi, doğruluğu ve vicdanına karşı sorumluluğu nedeniyle makamından ayrılmayı göze almıştır. Bugün rahmetle ve saygı ile andığımız başkanımız müfettişlere örnek olacak, bir müfettişten beklenen örnek bir davranış göstermiştir.

BÖLÜM 1

TEFTİŞİN TANIMI VE KAPSAMI

Ekonomik ve mekanik sistemlerde genellikle kontrol adı altında yürütülen çalışmaların yapılış şekli, kullanılan alet, araç, cihaz ve makinalar, ölçü birimleri, norm ve standartlar ile form ve raporların biçimi saptanmış olduğundan teftiş süreci kesin olarak tanımlanabilir.

Sosyal sistemlerde teftiş için yapılacak tek tanım bir çok karışıklıklara yol açar. Bu nedenle, sistemlerin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçası olan teftiş için amaçları, fonksiyonları ve yararlanılan teknikler göz önünde bulundurularak çeşitli yönlerine ağırlık vererek tanımlamakta ve bilimsel yaklaşımın önemi paylaşılmaktadır.

Tanımlar

Teftiş sözcüğü Arapça bir kavram olup, inceleme, araştırma, soruşturma, doğruyu bulmak için arama, tarama, muayene ve kontrol etme anlamına gelir (Erdem, 1987, s.12). Eğitim sisteminde teftiş için denetim, denetleme, kontrol, inceleme, soruşturma, irşat, tetkik, tahkik, tahkikat, muayene, ve muhakabe ve müfettiş için denetçi, denetmen, denetim elemanı, kontrolör, muin, muhakkik ve murakıp kavramları kullanılmıştır (Açıkgöz, 2001, s. 107).

Teftişin genel amacı esas alındığında çok kısa bir ifade ile aşağıdaki şekilde tanımlanabilir.

Teftiş, kamu ve kurum yararına insan davranışlarını kontrol etme sürecidir. Önceden kararlaştırılmış amaçların gerçekleşme derecesini bulmak üzere her kurumda teftiş yapılır. Ayrıca müfettiş davranışları kurumda görevli personelin çalışmalarını da etkiler. Eğitim sisteminde teftiş, çeşitli kuramlar yolu ile tahmin edilen sonuçları sentez eden bir süreçtir. Üç grupta toplanan bu kuramların birincisinde öğrenme, kişilik ve davranış, ikincisinde yasal ve politik kuramlar ile bilgi ve grup dinamiği kuramları, üçüncüsünde organizasyon, yönetim, iletişim ve rol kuramları yer alır (Bursalıoğlu, 1982, s.172).

Teftişin yasal işlevleri esas alınarak, kontrol ve soruşturmalara ağırlık verilerek kamu hukukunda teftiş aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

Teftiş, bütün devlet dairelerindeki görevlilerin kanun ve nizamname hükümlerine göre, vazifelerini hakkıyla ifa edip etmediklerini, aykırı hareket ederek memuriyet vazifelerini yerine getirmede ihmal ve dikkatsizlik gösterip göstermediklerini, suistimal yapıp yapmadıklarını tespit ederek, haklarında gereken yasal işlemlerin yürütülmesi için devlet dairelerinin teşkilat kanunlarına göre tayin edilmiş müfettişler, murakıplar veya bu işle görevlendirilmiş memurlar vasıtası ile yapılan murakebedir.

Kurumlarda yapılan çalışmaların ilgili mevzuata uygunluğunun denetlenmesi amaçlandığında teftiş tanımı aşağıdaki şekilde yapılabilir.

Teftiş, kamu sektöründe veya tüzel kişiliği bulunan kurumlarda yapılmakta olan işlerin mevcut mevzuata (kanun, tüzük, yönetmelik, genelge ve emirlere) uygun olarak yapılıp yapılmadığının yetkili kimseler tarafından denetlenmesi ve gözetilmesi sürecidir (Türkyılmaz, 1966, s.4).

Eğitim sisteminde yapılan teftişin rol alanları esas alınarak aşağıdaki tanım yapılmıştır.

Teftiş yapılan çalışmaları denetlemek ve değerlendirmek, daha verimli hale getirilmelerini sağlamak için ilgililere önerilerde bulunmak, kurumlardaki personele çalışmalarında ve yetişmelerinde rehberlik yolu ile yardımda bulunmak gibi geniş bir hizmet alanıdır. Ayrıca, meydana gelen disiplin ve yasa dışı olayların soruşturma ve incelemelerini yaparak sonucun üst ve ilgili kademelere bildirilmesini de kapsar (Su, 1974, s.36).

Bütün sistemlerin bir ögesi olan, kontrol ve değerlendirme süreçlerini kapsayan teftişin değişik şekillerde tanımlanmasının nedenlerinden biri, sistemlerin çeşitliliğinden ileri gelir. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü tarafından düzenlenen ve sekiz kamu kuruluşundan gelen müfettişlerin katıldığı bir seminerde teftişin amaçlarına uygun aşağıdaki tanım yapılmıştır (Amme İdaresi Bülteni, 1966, Sayı:8).

Teftiş, bağlı bulunduğu kuruluşun, amacına en verimli bir şekilde, zamanında ve mevcut hukuk düzenine uygun olarak ulaşıp ulaşmadığını, amaca yönelmede kullanılan metotların, yapılan işlem ve eylemlerin uygunluğu, bunların verimi, etkinliği ve hizmet kalitesini sağlayıp sağlamadığını araştırmak ve kontrol etmek; ulaşılmaması öngörölmüş hedeflerden ve mevzuattan sapmalar varsa, bunları ve meydana geliş nedenlerini ortaya çıkarmak, bu sapmaların düzeltilmesi için uygulayıcıya ve kuruluşun başındaki yöneticiye ışık tutacak şekilde, mümkün hal çareleri arasından en iyi ve tutarlısını seçerek tavsiyelerde bulunmak, bunlarla ve eğitim, haberleşme, merkezle taşra arasında köprü kurma, merkezin hizmetin yürüyüşü ile her türlü planlama ve düzenleme çalışmalarına katılma gibi görevlerle, hizmetlerin örgütün amacına en uygun tarzda yürütülmesine yardımcı olmaktır (Amme İdaresi Bülteni, 1966, s.8).

Teftiş için rehberlik ve mesleki yardım etkinliklerine ağırlık veren aşağıdaki tanım yapılmıştır.

Teftiş, istenilen ve gereksinim duyulan yer ve zamanda sağlanan, eğitimin her düzeyinde uygulanabilen bir mesleksi rehberlik ve yardımdır. Denetim, eğitim

programlarının birçok yönünü etkileyen eşgüdümlemiş bir teknik ve sosyal süreçtir. Eğitim kaynaklarının kolektif olarak etkili bir biçimde kullanılması, öğretimin kalitesine etki eden durum ve etkenlerin eleştirici bir yaklaşımla analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesini kapsar. Bu tanıma göre denetim işlemleri a)tanılama, b)değerlendirme ve c)geliştirmedir (Aydın, 1986, s.7).

Teftişin fonksiyonları dikkate alınarak tanımlandığında, bir kurumda yapılan teftişin işlemleri aşağıdaki şekilde aşamalı olarak sıralanır.

1. Hazırlanan faaliyet planını inceleme,
2. Plan ile uygulamaları yerinde karşılaştırma,
3. Plandan ayrılma, hata ve eksiklikleri saptama,
4. Hatalı uygulamaları yer ve zamanında durdurma,
5. Hata, sapma ve eksikliklerin nedenlerini bulma,
6. Önleyici, düzeltici, giderici önlemleri belirleme,
7. Önlemleri önerme, yol gösterme ve yardım etme,
8. Önlemlerin uygulanmasını ve değişmeleri izleme,
9. Başarıyı etkileyen faktörleri araştırma, bulma,
10. Mesleki yardımda bulunma, işbaşında yetiştirme,
11. Yenilik ve gelişmeleri izleme, ilgililere yayma,
12. Alanla ilgili inceleme ve araştırmalar yapma,
13. Değerlendirme yapma ve sonuçlarını raporlama,
14. Yasa hükümlerine aykırı eylemleri soruşturma,
15. Soruşturma raporlarını hazırlama ve sunma,

Teftişin Önemi

Her kurumun amacına ulaşabilmesi için sahip olduğu ve yararlanabileceği kaynakları en iyi bir şekilde kullanması gerekir. Örgütün amaçlarına ulaşma derecesi, bir bakıma kaynakları kullanabilme derecesine bağlıdır. Bu nedenle, kurum çalışmalarının sürekli olarak gözetim ve denetim altında tutulması, kaynakların kullanılma durumlarının belirlenmesi zorunludur. Bundan da önemlisi, ürün ve verimliliğin yakından izlenmesi ve sürekli olarak artışıını sağlayacak önlemlerin alınması gerekliliğidir. Bu açıdan bakıldığında, denetim, kurumlar için hayati bir önem taşır (Köksal, 1974, s.51).

Eğitim sistemimizde örgüt yönünden yeterince kavramlaştırılmayan süreçlerin başında teftiş ve dolayısıyla değerlendirme süreci sayılabilir. Bunun en belirgin kanıtı eğitim sistemi içinde en az gelişme gösteren birimlerden birinin teftiş ünitesi olmasıdır (Açıkalin, 1977, s.3).

Teftişin önemi Devlet Denetim Elemanları Derneği'nin yayın organı olan Denetim Dergisi'nde aşağıdaki şekilde vurgulanmıştır (Özden, 1992, s.3).

Denetim, yalnız yanlışlığı ve yanlışlığı ortadan kaldırmaz, yalnız aykırılık ve çelişkiyi gidermez, yalnız haksızlığı ve haklılığı belirlemez, kişiliği ve erdemi korur. Ulusal ve toplumsal yararı vurgular. Devlete ışık tutar, zararları önler. Hukuksallığı güçlendirir. Çalışma gücünü artırır. Kötülükleri, yozlaşmaları, sakıncaları durdurur. Daha başka yararlarıyla devlet işlemlerinin aydınlığı niteliğindedir. Yasal gücün ve yaptırımların etkinliği böyle sağlanır. Devlete güven böylece artar. Denetim olgusu, sorumluluk bilincinin, görev anlayışının, çalışma duygusunun itici gücüdür. Anayasal yargı denetiminden belediyelerin kent işlerine kadar her alanda yapıcı denetimler geleceğimizi daha başarılı, daha mutlu kılacaktır. Unutulmamalıdır ki denetim, bir baskı aracı ve yöntemi değil, bir sürekli eğitimidir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile devlet memurlarının denetimi, idare hukuku ile yönetim biliminin ortak konusudur. Devlet memurlarının denetimi ile toplum için ve toplum yararına gerekli, faydalı hizmetlerin görülmesinde, devlet memurlarının hukuk kurallarına uygun olması gereken faaliyetlerin denetimi anlaşılır. Bu denetimden amaç, memurlar tarafından görülen hizmetlerin hukuk kuralları için yerine getirilmesi, hizmetlerin, etkenlik ve verimlilik yönlerinden incelenmesidir (Balta, 1988, s.113).

Teftişin, örgüt açısından zorunlu olması, örgütün kendi varlığını sürdürmeye kararlı oluşunun doğal bir sonucudur. Her örgüt var oluş nedeni olan amaçlarını gerçekleştirme durumunu sürekli olarak izlemek ve bilgi edinmek zorundadır. Bu da, örgütün girdilerinin, sürecin ve çıktılarının planlı ve sürekli biçimde kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi ile olanaklıdır. Bu olgu, sürekli bir izleme, inceleme, değerlendirme ve geliştirme etkinliğini kapsayan teftişin önem ve zorunluluğunu göstermektedir (Aydın, 1986, s.1).

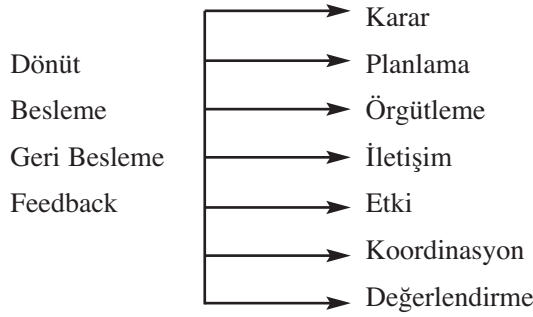
Teftişin önemi örgütlerin yapısı, sistem teorisi ve yönetim süreçleri incelendiğinde daha açık görülür.

1.Kamu hizmetlerinin düzenli, süratli, etkili, verimli ve ekonomik bir şekilde yürütülebilmesi için bakanlıkların kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerine ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesi amacı ile hazırlanan 3046 nolu kanunun 6.maddesinde en üst düzeydeki birimleri aşağıdaki üç başlık altında toplanmıştır (Resmî Gazete, 9 Ekim 1984, Sayı:18540).

- a)Danışma ve Denetim Birimleri
- b)Ana hizmet Birimleri
- c)Yardımcı Birimler

Millî Eğitim Bakanlığında Bakana bağlı olarak görev yapan denetim birimi Teftiş Kurulu Başkanlığıdır.

2.Yönetim süreçleri incelendiğinde teftişin işlevini yerine getiren, örgütün amaçlarına ulaşmasında sadece sonucu değil, süreçlerin her birinin ayrı ayrı incelenmesini gerektiren son ve tamamlayıcı bir süreç olduğu görülür. Kararla başlayan yönetim süreçlerinin sonunda yapılan değerlendirme, denetim yolu ile elde edilen veriler işlenerek, karşılaştırılarak, kıyaslanarak ve yorumlanarak yapılır. Değerlendirme sonunda dönüt-besleme, feedback yolu ile her süreç ayrı ayrı incelenir ve değerlendirme yapılarak süreçlerin hata veya eksiklikleri ortaya konur. Aşağıda görüldüğü gibi dönüt yolu ile süreçler geliştirilebilir.

3. Sistemin yapı ve işleyişi incelendiğinde teftişin işlevi ve önemi daha açık olarak görülür. Her sistem en az üç alt sistemden oluşur. Bunlar a)girdi, b)işletme ve c)çıkıktı alt sistemleridir. Girdi alt sistemi, sistemin çalışabilmesi için gereksinim duyduğu insan, enerji, bilgi, malzeme, makina, teknoloji, enerji, para vb. unsurlardır. Sistem bunları alırken nicelik ve nitelik bakımından kendi gereksinimlerine uygun olup olmadığını kontrol eder, uygun olanları alır olmayanları kabul etmez. İşleme alt sisteminde üretim araç, işlem ve yöntemlerinin ilke ve kurallara uygun olup olmadığı, kaynakların yerinde ve zamanında kullanma durumu, ürünün istenilen nicelik ve nitelikte elde edilip edilmediği sürekli olarak kontrol edilir, aksaklık ve eksiklikleri giderir. İşleme alt sisteminde elde edilen ürünün, mal veya hizmetin, çıktıya dönüşmesinden önce normlara, standartlara uygun olup olmadığı kontrol edilir, uygun olmayanlar ayıklanır. Böylece aşağıdaki modelde görüldüğü gibi alt sistemlerin her birinde denetim ve kontrol süreci etkili olarak çalıştırılır, sistemin başarı derecesini saptamaya ve geliştirmeye katkıda bulunulur.

